

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Postępowanie zabezpieczające

redakcja naukowa Jacek Gołaczyński

Kinga Flaga-Gieruszyńska, Jacek Gołaczyński, Zbigniew Woźniak

BIBLIOTEKA SĄDOWA

KODEKS POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

Postępowanie zabezpieczające

redakcja naukowa Jacek Gołaczyński

Kinga Flaga-Gieruszyńska, Jacek Gołaczyński, Zbigniew Woźniak

BIBLIOTEKA SĄDOWA

Wolters Kluwer

WARSZAWA 2021

Stan prawny na 1 stycznia 2021 r.

Kinga Flaga-Gieruszyńska, nr ORCID: 0000-0001-5177-4450

Jacek Gołaczyński, nr ORCID: 0000-0002-3295-7099

Zbigniew Woźniak, nr ORCID: 0000-0002-1035-1707

Recenzent

Dr hab. Marcin Uliasz

Wydawca

Izabella Małecka

Redaktor prowadzący

Tomasz Pietrzak

Opracowanie redakcyjne

Katarzyna Świerk-Bożek

Projekt okładek serii

Wojtek Kwiecień-Janikowski, Przemek Dębowski

Poszczególne rozdziały publikacji opracowali:

Jacek Gołaczyński, Zbigniew Woźniak – I

Jacek Gołaczyński – II (pkt 5)

Zbigniew Woźniak – II (pkt 1–4, 6)

Kinga Flaga-Gieruszyńska – III

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2020

ISBN 978-83-8223-873-0

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	11
Słowo wstępne.....	13
Rozdział I	
Przepisy ogólne o postępowaniu zabezpieczającym	15
1. Podstawy zabezpieczenia	15
2. Szczególne regulacje dotyczące postępowania zabezpieczającego	17
3. Etapy postępowania a udzielenie zabezpieczenia.....	19
4. Rodzaje spraw, w których dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia	20
5. Przedmiot zabezpieczenia.....	22
6. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia	25
7. Przesłanki zasadności żądania udzielenia zabezpieczenia	27
8. Uprawnienia i obowiązki sądu udzielającego zabezpieczenia	31
9. Zakaz udzielania zabezpieczenia zmierzającego do zaspokojenia roszczenia	32
10. Udzielenie zabezpieczenia na wniosek i z urzędu.....	34
11. Termin na wniesienie pisma wszczynającego postępowanie	35
12. Właściwość sądu	37
13. Tryb rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia	40
14. Treść wniosku o udzielenie zabezpieczenia	43

15. Termin rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia	49
16. Granice rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia	50
17. Kaucja na zabezpieczenie	52
18. Doręczenie postanowienia	56
19. Zażalenie na postanowienie w przedmiocie zabezpieczenia	60
20. Uchylenie lub zmiana postanowienia	63
21. Wykonanie postanowienia	70
22. Postanowienie wydane przeciwko osobie pozostającej w związku małżeńskim	75
23. Upadek zabezpieczenia	82
24. Koszty postępowania zabezpieczającego	85
25. Roszczenie odszkodowawcze	92

Rozdział II

Zabezpieczenie roszczeń pieniężnych	97
1. Uwagi ogólne	97
2. Zbieg postępowania w przedmiocie wykonania zabezpieczenia z egzekucją świadczeń pieniężnych	101
3. Katalog zabezpieczeń roszczeń pieniężnych – zabezpieczenia konserwacyjne	104
3.1. Uwagi ogólne	104
3.2. Zajęcie ruchomości	108
3.2.1. Uwagi ogólne	108
3.2.2. Rzeczy znajdujące się we władaniu dłużnika	111
3.2.3. Zajęcie rzeczy znajdujących się w mieszkaniu dłużnika	112
3.2.4. Ustalenie przez komornika własności zajętej rzeczy	115
3.2.5. Zajęcie rzeczy wchodzącej w skład majątku wspólnego	119
3.2.6. Nadmierność zabezpieczenia w przypadku zajęcia rzeczy ruchomej	122
3.2.7. Sprzedaż zajętych rzeczy ruchomych	123
3.2.8. Oddanie zajętych rzeczy pod dozór	126

3.3. Zajęcie wynagrodzenia za pracę. Zajęcie innych wierzytelności lub innego prawa.....	127
3.4. Zajęcie wierzytelności z rachunku bankowego.....	129
3.5. Zajęcie papierów wartościowych oraz praw z instrumentów finansowych.....	135
3.6. Hipoteka przymusowa.....	138
3.6.1. Uwagi ogólne.....	138
3.6.2. Treść wniosku o udzielenie zabezpieczenia oraz treść postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia przez ustanowienie hipoteki przymusowej.....	138
3.6.3. Hipoteka przymusowa repartycyjna oraz hipoteka przymusowa łączna	140
3.6.4. Przedmiot hipoteki przymusowej	141
3.6.5. Hipoteka przymusowa jako zabezpieczenie roszczenia o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną.....	142
3.7. Zakaz zbywania lub obciążania nieruchomości, która nie ma urzędzonej księgi wieczystej lub której księga wieczysta zaginęła lub uległa zniszczeniu	144
3.8. Obciążenie statku albo statku w budowie hipoteką morską.....	145
3.9. Ustanowienie zakazu zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu	145
3.9.1. Uwagi ogólne.....	145
3.9.2. Tryb wykonania postanowienia ustanawiającego zakaz zbywania spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu	146
3.9.3. Skutki zbycia spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mimo ustanowionego zakazu....	148
3.9.4. Odpowiedzialność spółdzielni za podjęcie czynności ułatwiających zbycie spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.....	150
3.10. Ustanowienie zarządu przymusowego nad przedsiębiorstwem lub gospodarstwem rolnym ..	153
3.10.1. Uwagi ogólne.....	153

3.10.2. Ustanowienie zarządcy. Sposób sprawowania zarządu	155
3.10.3. Sąd właściwy do wykonania postanowienia o ustanowieniu zarządu	157
3.10.4. Skutki ustanowienia zarządu dla czynności obowiązanych	158
3.10.5. Zbieg postępowania o udzielenie zabezpieczenia przez ustanowienie zarządu z egzekucją skierowaną do składników majątkowych objętych zarządem	159
4. Zabezpieczenia nowacyjne	161
4.1. Uwagi ogólne	161
4.2. Zabezpieczenie roszczeń alimentacyjnych	166
4.2.1. Uwagi ogólne	166
4.2.2. Sprawa o alimenty	167
4.2.3. Sposób zabezpieczenia roszczenia alimentacyjnego	169
4.3. Inne przypadki zabezpieczeń nowacyjnych	171
4.3.1. Uwagi ogólne	171
4.3.2. Zabezpieczenie renty	173
4.3.3. Dożywotnia renta z umowy o dożywocie	174
4.3.4. Roszczenie o wynagrodzenie za pracę oraz o wynagrodzenie twórcy projektu wynalazczego	175
4.3.5. Roszczenie o przyznanie państwowej kompensaty przysługującej ofiarom niektórych czynów zabronionych, w części na pokrycie niezbędnych kosztów leczenia, rehabilitacji lub pogrzebu	176
4.3.6. Należności z tytułu rękojmi i gwarancji, najmu, dzierżawy oraz roszczenie o naprawienie szkody wynikającej z naruszenia przepisów o ochronie środowiska	177
4.4. Wyrok z uznania zasądzający świadczenie wskazane w art. 753 i 753 ¹ k.p.c.	178

4.5. Zabezpieczenie przyszłych roszczeń alimentacyjnych związanych z ustaleniem ojcostwa	181
5. Zabezpieczenie na rachunku bankowym w sporach transgranicznych	183
5.1. Uwagi ogólne	183
5.2. Zakres przedmiotowy. Stosunek do innych instrumentów prawnych	185
5.3. Przedmiot zajęcia	190
5.4. Jurysdykcja do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia	192
5.5. Przesłanki wydania europejskiego nakazu zajęcia rachunku bankowego	193
5.6. Forma wniosku – wymóg urzędowego formularza...	195
5.7. Tryb postępowania	196
5.8. Tryb wykonania	200
5.9. Środki prawne przysługujące dłużnikowi.....	202
5.10. Uchylenie europejskiego nakazu zajęcia rachunku bankowego	204
5.11. Europejski nakaz zajęcia rachunku bankowego w Kodeksie postępowania cywilnego	204
6. Upadek zabezpieczenia	206

Rozdział III

Inne wypadki zabezpieczenia	217
1. Uwagi ogólne.....	217
2. Podstawowe sposoby zabezpieczenia roszczeń niepieniężnych	222
3. Zabezpieczenie polegające na zakazie publikacji. Zabezpieczenie w sprawach z zakresu praw autorskich	229
4. Zabezpieczenie roszczeń z tytułu czynów nieuczciwej konkurencji.....	231
5. Zabezpieczenie w sprawach przeciwdziałania przemocy w rodzinie	234
6. Wydanie przedmiotów małżonkowi opuszczającemu mieszkanie	239
7. Zabezpieczenie w sprawach dotyczących pieczy nad małoletnimi dziećmi i kontaktów z dzieckiem	241

8. Uregulowanie stosunków między stronami (uczestnikami) na czas trwania postępowania	244
9. Zakaz zbywania lub obciążania nieruchomości albo spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu.....	247
Bibliografia.....	251

WYKAZ SKRÓTÓW

Akty prawne

k.c.	– ustawa z 23.04.1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1740 ze zm.)
k.k.	– ustawa z 6.06.1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 2020 r. poz. 1444 ze zm.)
k.p.c.	– ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 2020 r. poz. 1575 ze zm.)
k.r.o.	– ustawa z 25.02.1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 2020 r. poz. 1359)
rozporządzenie 655/2014	– rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 655/2014 ustanawiające procedurę europejskiego nakazu zabezpieczenia na rachunku bankowym w celu ułatwienia transgranicznego dochodzenia wierzytelności w sprawach cywilnych i handlowych (Dz.Urz. UE L 189, s. 59, ze sprost.)
u.k.s.c.	– ustawa z 28.07.2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz.U. z 2020 r. poz. 755 ze zm.)
u.k.w.h.	– ustawa z 6.07.1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (Dz.U. z 2019 r. poz. 2204)
ustawa o Policji	– ustawa z 6.04.1990 r. o Policji (Dz.U. z 2020 r. poz. 360 ze zm.)
u.z.n.k.	– ustawa z 16.04.1993 r. o zwalczaniu nieuczciwej konkurencji (Dz.U. z 2020 r. poz. 1913)
u.ż.w.	– ustawa z 24.08.2001 r. o Żandarmerii Wojskowej i wojskowych organach porządkowych (Dz.U. z 2020 r. poz. 431 ze zm.)

Czasopisma, zbiory orzecznictwa

OSNC	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OSNCK	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna i Karna
OSNCP	– Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych
OSPika	– Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych
OTK	– Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego
Prok. i Pr.	– Prokuratura i Prawo
PS	– Przegląd Sądowy

Inne

SA	– sąd apelacyjny
SN	– Sąd Najwyższy
TK	– Trybunał Konstytucyjny
WSA	– wojewódzki sąd administracyjny

SŁOWO WSTĘPNE

Oddawana do rąk Czytelnika monografia *Postępowanie zabezpieczające* stanowi opracowanie odnoszące się do wszystkich zagadnień związanych z udzieleniem zabezpieczenia na podstawie przepisów Kodeksu postępowania cywilnego. Składa się z rozdziału I omawiającego przepisy ogólne, rozdziału II, którego przedmiotem jest udzielenie zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, i rozdziału III o innych przypadkach zabezpieczenia. W rozważaniach zaprezentowano wypowiedzi doktryny oraz orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych. Przedstawiono również szczególny sposób zabezpieczenia roszczeń pieniężnych, jakim jest nakaz zabezpieczenia na rachunku bankowym w sporach transgranicznych.

Monografia uwzględnia stan prawny na dzień 1.01.2021 r.

Jacek Gołaczyński

Rozdział I

PRZEPISY OGÓLNE O POSTĘPOWANIU ZABEZPIECZAJĄCYM

1. Podstawy zabezpieczenia

Obecnie obowiązujące przepisy o postępowaniu zabezpieczającym zostały wprowadzone ustawą z 2.07.2004 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw¹, która oprócz zmian natury normatywnej dokonała zmiany systematyki Kodeksu postępowania cywilnego, oznaczając część drugą tytułem „Postępowanie zabezpieczające” w miejsce „Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne” oraz wprowadzając część trzecią obejmującą dotychczas obowiązujące przepisy o postępowaniu egzekucyjnym. Wprowadzone zmiany w zakresie systematyki kodeksu miały na celu uwypuklenie charakteru postępowania zabezpieczającego jako postępowania akcesoryjnego wobec postępowania rozpoznawczego, postępowania pełniącego rolę służebną wobec postępowania rozpoznawczego. Poprzednio obowiązująca systematyka, obejmująca w jednej części postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne, prowadziła w praktyce do błędnego rozumienia istoty postępowania zabezpieczającego jako postępowania quasi-egzekucyjnego, co przejawiało się w zbyt daleko idącym odpowiednim stosowaniu przepisów postępowania egzekucyjnego do postępowania zabezpieczającego, w szczególności zbyt daleko idącym przyznaniu organom wykonującym zabezpieczenie uprawnień jurysdykcyjnych, które w tym postępowaniu

¹ Dz.U. Nr 172, poz. 1804.

przysługują sądowi udzielającemu zabezpieczenia (konkretne przykłady zostaną omówione w dalszej części niniejszego opracowania odnoszącej się do poszczególnych przepisów).

Jak już wyżej wskazano, postępowanie zabezpieczające pełni rolę służebną wobec postępowania rozpoznawczego, a jego celem jest zabezpieczenie roszczeń stron (uczestników) postępowania rozpoznawczego na czas jego trwania. W przeciwieństwie do postępowania egzekucyjnego, prowadzonego po zakończeniu postępowania rozpoznawczego, postępowanie zabezpieczające toczy się niejako równoległe do postępowania rozpoznawczego i co do zasady nie prowadzi do zaspokojenia roszczeń uprawnionego, lecz jedynie do ich zabezpieczenia. Organem pełniącym rolę orzeczniczą w tym postępowaniu jest sąd rozpoznający sprawę w postępowaniu rozpoznawczym. Pozostałe organy ochrony prawnej (np. komornik wykonujący postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia) pełnią zaś jedynie funkcje pomocnicze, w istocie ograniczające się do czynności techniczno-prawnych z wyłączeniem czynności decyzyjnych.

Przepis art. 730 k.p.c. przewiduje, że w każdej sprawie cywilnej podlegającej rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny można żądać udzielenia zabezpieczenia (§ 1). Sąd może udzielić zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania lub w jego toku. Po uzyskaniu przez uprawnionego tytułu wykonawczego dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia tylko wtedy, jeżeli ma ono na celu zabezpieczenie roszczenia o świadczenie, którego termin spełnienia jeszcze nie nastąpił (§ 2).

Omawiany przepis reguluje dopuszczalność zabezpieczenia, stanowiąc, że zabezpieczenie może być udzielone w każdej sprawie cywilnej, która podlega rozpoznaniu zarówno przez sąd państwowy, jak i przez sąd polubowny. Warunkiem dopuszczalności zabezpieczenia jest okoliczność, że roszczenie może być dochodzone przed sądem powszechnym lub sądem polubownym. Gdy chodzi o postępowanie przed sądem powszechnym, może być to postępowanie prowadzone zarówno w procesie, jak i w postępowaniu nieprocesowym. Kwestia ta wynika także z art. 732 k.p.c., w którym mowa o wszczęciu postępowania rozpoznawczego z urzędu, a możliwość takiego wszczęcia dotyczy postępowania nieprocesowego. Należy zauważyć, że orzeczenie wydane w postępowaniu rozpoznaw-

czym, które nie nadaje się do wykonania w drodze egzekucji, może być także przedmiotem zabezpieczenia, ponieważ uzyskanie zabezpieczenia dotyczy spraw o zasądzenie świadczenia, jak również spraw o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego lub prawa oraz o ukształtowanie stosunku prawnego.

Zabezpieczenie roszczeń w postępowaniu cywilnym następuje dwuetapowo. W pierwszym etapie sąd udziela zabezpieczenia. W drugim etapie postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji lub też w inny sposób stosownie do udzielonego sposobu zabezpieczenia. Artykuły 730–757 k.p.c. w zasadzie dotyczą pierwszej fazy zabezpieczenia roszczeń – udzielenia zabezpieczenia przez sąd. Wykonanie zabezpieczenia regulowane jest przepisami postępowania egzekucyjnego, jeśli postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia podlega wykonaniu w drodze egzekucji (art. 743 § 1 k.p.c.) lub też innymi przepisami odnoszącymi się do zastosowanego sposobu zabezpieczenia (np. wpis hipoteki przymusowej w przypadku udzielenia zabezpieczenia przez ustanowienie hipoteki przymusowej – art. 110 u.k.w.h.).

2. Szczególne regulacje dotyczące postępowania zabezpieczającego

Przepisy części drugiej Kodeksu postępowania cywilnego „Postępowanie zabezpieczające” nie regulują w sposób wyczerpujący problematyki udzielenia zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym. Bez wątpienia w postępowaniu zabezpieczającym należy stosować, z mocy art. 13 § 2 k.p.c., odpowiednio przepisy o procesie. Stąd przykładowo skład sądu, doręczanie i uzasadnianie postanowień wydanych w przedmiocie udzielenia zabezpieczenia, zaskarżanie postanowień w przedmiocie zabezpieczenia regulują przepisy o procesie. Przepisy odnoszące się do postępowania zabezpieczającego zostały również zamieszczone w innych aktach prawnych, które w myśl wykładni *lex specialis derogat legi generali* będą wyłączać, w sprawach, których dotyczą, stosowanie przepisów ogólnych w zakresie, w jakim odmiennie uregulowano problematykę postępowania zabezpieczającego. Wprowadzają one odmiennie regulacje zarówno co do procedury udzielenia zabezpieczenia, jak i możliwych sposobów

zabezpieczenia. W części nieuregulowanej w przepisach szczególnych będą miały zastosowanie przepisy postępowania zabezpieczającego zamieszczone w Kodeksie postępowania cywilnego. Powyższą tezę potwierdza treść postanowienia SA w Szczecinie z 6.01.2006 r., I ACz 1162/05², w którym stwierdzono, że szczególna regulacja odnosząca się do postępowania zabezpieczającego zamieszczona w art. 80 ustawy z 4.02.1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych³ nie wyłącza stosowania przepisu art. 730¹ § 1 k.p.c. – uprawniony, żądając udzielenia zabezpieczenia, jest zobowiązany do wykazania interesu prawnego w udzieleniu zabezpieczenia.

Postępowanie zabezpieczające regulują także: art. 80 ustawy o prawie autorskim i praw pokrewnych; art. 286¹ p.w.p.⁴; art. 35 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1215/2012 z 12.12.2012 r. w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych⁵; art. 20 rozporządzenia Rady (WE) nr 2201/2003 z 27.11.2003 r. w sprawie jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1347/2000⁶; art. 14, 18, 36 rozporządzenia Rady (WE) nr 4/2009 z 18.12.2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych⁷; art. 110 u.k.w.h.; art. 38, 39, 40 pr. upadł.⁸

Należy również wskazać, że w części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego ustawodawca przewiduje możliwość uzyskania zabezpieczenia z pominięciem przepisów części drugiej. Tak jest w przypadku art. 479⁵², 479⁶³ i 479⁷⁴ k.p.c. – dotyczących wstrzymania przez sąd wykonania decyzji do czasu rozstrzygnięcia sprawy odpowiednio w sprawach

² LEX nr 279957.

³ Dz.U. z 2019 r. poz. 1231 ze zm.

⁴ Ustawa z 30.06.2000 r. – Prawo własności przemysłowej (Dz.U. z 2020 r. poz. 286 ze zm.).

⁵ Dz.Urz. UE L 351, s. 1, ze zm.

⁶ Dz.Urz. UE L 338, s. 1, ze zm.

⁷ Dz.Urz. UE L 7 z 2009 r., s. 1, ze zm.

⁸ Ustawa z 28.02.2003 r. – Prawo upadłościowe (Dz.U. z 2020 r. poz. 1228 ze zm.).

z zakresu regulacji energetyki, regulacji telekomunikacji i poczty oraz regulacji transportu kolejowego, a także art. 492 § 3 k.p.c. – dotyczącego nakazu zapłaty wydanego na podstawie weksla lub czeku. W tych przypadkach orzeczenie sądu rozstrzygające sprawę co do istoty z mocy prawa stanowi również tytuł zabezpieczenia wykonalny bez nadawania klauzuli wykonalności. Uprawniony na podstawie takiego tytułu jest umocowany do wykonania zabezpieczenia w sposób przez siebie wskazany. Ograniczenie zabezpieczenia następuje nie przez zmianę lub uchylenie zabezpieczenia w trybie art. 742 § 1 k.p.c., lecz na mocy orzeczenia sądu wydanego na podstawie art. 492 § 3 k.p.c.

W końcu należy przypomnieć, że ustawodawca w przepisach części pierwszej Kodeksu postępowania cywilnego w sposób wyczerpujący reguluje udzielenie zabezpieczenia w określonych sytuacjach i wówczas nie ma podstaw do stosowania przepisów części drugiej. Chodzi tu między innymi o uregulowanie zabezpieczenia spadku (art. 633–639 k.p.c.)⁹.

3. Etapy postępowania a udzielenie zabezpieczenia

Zgodnie z art. 730 § 2 k.p.c. udzielenie zabezpieczenia może nastąpić przed wszczęciem postępowania w sprawie, w toku postępowania, jak również po uzyskaniu przez uprawnionego tytułu wykonawczego. Po uzyskaniu przez uprawnionego tytułu wykonawczego dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia tylko wtedy, jeżeli ma ono na celu zabezpieczenie roszczenia o świadczenie, którego termin spełnienia jeszcze nie nastąpił. Ponadto sąd jest uprawniony do udzielenia zabezpieczenia w postępowaniu, które uległo zawieszeniu. Jak wynika z art. 179 § 3 k.p.c., podczas zawieszenia sąd nie podejmuje żadnych czynności z wyjątkiem tych, które mają na celu podjęcie postępowania albo zabezpieczenie powództwa lub dowodu. Czynności podejmowane przez strony, a niedotyczące tych przedmiotów, wywołują skutki dopiero z chwilą podjęcia postępowania.

⁹ Z. Woźniak [w:] *Kodeks postępowania cywilnego. Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2012, s. 21.

W przepisach postępowania zabezpieczającego ustawodawca nie uregulował zbiegu postępowania w przedmiocie wykonania postanowienia o udzieleniu zabezpieczenia z postępowaniem egzekucyjnym. W przypadku powstania zbiegu postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego do tych samych części majątku dłużnika, do jego rozstrzygnięcia należy stosować przepis art. 773¹ k.p.c. W przypadku zbiegu postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego konieczne jest połączenie postępowań, niezależnie od tego czy postępowanie zabezpieczające jest postępowaniem nowacyjnym czy konserwacyjnym¹⁰. Połączenie postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego jest konieczne w celu zapewnienia ochrony praw wierzycieli z postępowania egzekucyjnego i uprawnionych z postępowania zabezpieczającego. W przypadku prowadzenia niezależnych postępowań zachodzi niebezpieczeństwo naruszenia zabezpieczonych roszczeń uprawnionego. Sprzedaż w postępowaniu egzekucyjnym rzeczy, na której ustanowiono zabezpieczenie, pozbawia uprawnionego zabezpieczenia. W przypadku łącznego prowadzenia postępowania zabezpieczającego i egzekucyjnego uprawniony winien być uwzględniany w podziale sumy uzyskanej ze zbycia rzeczy stanowiących przedmiot zabezpieczenia w tej kategorii, w której uczestniczyłby w podziale, gdyby prowadził egzekucję. O konieczności łącznego prowadzenia egzekucji świadczy treść art. 1030 i 1036 k.p.c., który nakazuje uwzględniać w planie podziału wierzycieli, którzy uzyskali zabezpieczenie powództwa¹¹.

4. Rodzaje spraw, w których dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia

Przepis art. 730 § 1 k.p.c. przesądza, że sprawy, w których można żądać udzielenia zabezpieczenia, muszą być sprawami cywilnymi w rozumieniu art. 1 k.p.c. oraz muszą podlegać rozpoznaniu przez sąd powszechny lub sąd polubowny. Nie jest dopuszczalne zabezpieczenie w tym trybie

¹⁰ Z. Woźniak, *Organy egzekucyjne, ich właściwość i postępowanie w ogólności* [w:] *Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, red. J. Gołaczyński, Warszawa 2008, s. 58.

¹¹ Odmienne A. Marciniak, *Zbieg egzekucji i zabezpieczenia w postępowaniu cywilnym*, „Przegląd Prawa Egzekucyjnego” 2003/9–10, s. 5.

roszczeń ze spraw, które nie są sprawą cywilną (np. zabezpieczenie należności, do których stosuje się przepisy ustawy z 29.08.1997 r. – Ordynacja podatkowa¹²), chociażby istniała możliwość ich dochodzenia w sądowym postępowaniu egzekucyjnym (tak jest w przypadku należności z tytułu składek na Funduszu Ubezpieczeń Społecznych). Artykuł 730 k.p.c. nie wprowadza jako przesłanki dopuszczalności udzielenia zabezpieczenia jurysdykcji sądu właściwego do rozpoznania wniosku o udzielenie zabezpieczenia. W orzecznictwie Sądu Najwyższego zgodnie się przyjmuje, że brak jurysdykcji krajowej nie stanowi przeszkody do rozpoznania przez sąd polski wniosku o udzielenie zabezpieczenia¹³. Powyższą tezę potwierdzają również przepisy prawa unijnego, w tym w szczególności art. 35 rozporządzenia 1215/2012; art. 20 rozporządzenia 2201/2003; art. 14, 18, 36 rozporządzenia 4/2009.

Ustawodawca w treści art. 730 k.p.c. nie wskazuje na rodzaj sądu czy sądu polubownego, pomija również kwestie jurysdykcji sądów, które są właściwe do rozpoznania sprawy cywilnej. Przesłanka dopuszczalności żądania udzielenia zabezpieczenia – rozpoznania sprawy przez sąd lub sąd polubowny jest spełniona, jeśli sprawa cywilna może być rozpoznana przez jakkolwiek sąd, w tym sąd zagraniczny, lub też organ quasi-sądowy pełniący rolę orzeczniczą w sprawach cywilnych. Dla przykładu należy wskazać na duńskie organy administracyjne w sprawach alimentacyjnych czy też szwedzki urząd egzekucyjny w postępowaniu upominawczym i pomocniczym. Stąd, ustalając, czy sprawa podlega rozpoznaniu przez sąd lub sąd polubowny, należy wziąć pod uwagę kognicję organów państw obcych w sytuacji, gdy sprawa należy do jurysdykcji sądów zagranicznych.

Z przepisu art. 730 k.p.c. wynika zatem, że żądanie udzielenia zabezpieczenia, a co za tym idzie i jego udzielenie, może nastąpić w każdej sprawie cywilnej. Udzielenie zabezpieczenia jest dopuszczalne również w sprawie, której orzeczenie uwzględniające żądanie nie będzie podlegać wykonaniu w drodze egzekucji. Tak jest przykładowo w sprawach o ustalenie istnienia bądź nieistnienia stosunku prawnego i w spra-

¹² Dz.U. z 2020 r. poz. 1325 ze zm.

¹³ Tak np. postanowienie SN z 18.02.1993 r., I CRN 6/93, OSNC 1993/11, poz. 204.

wach o ukształtowanie. Należy jedynie zasygnalizować, że udzielenie zabezpieczenia musi spełniać cel wskazany w art. 730¹ § 2 k.p.c., tj. przeciwdziałanie uniemożliwieniu lub utrudnieniu wykonania zapadłego w sprawie orzeczenia oraz uniemożliwieniu lub utrudnieniu osiągnięcia celu postępowania w sprawie. Nie wydaje się więc uprawnione twierdzenie, że dopuszczalne jest udzielenie zabezpieczenia, które co prawda reguluje kwestie sporne między stronami postępowania, niemniej nie ma żadnego związku z przedmiotem toczącego się postępowania lub zapadłego w określonej sprawie orzeczenia. Przykładem jest uregulowanie sposobu korzystania z rzeczy wspólnej do czasu wykonania orzeczenia o zniesieniu współwłasności tej rzeczy przez jej sprzedaż. Uregulowanie sposobu korzystania z rzeczy do czasu jej sprzedaży, tj. na czas pozostawania rzeczy we współwłasności, nie ma żadnego związku z celem postępowania, którego przedmiotem jest sprzedaż rzeczy wspólnej. Uregulowanie sposobu korzystania winno odbyć się w odrębnym postępowaniu.

5. Przedmiot zabezpieczenia

Z art. 730 k.p.c. nie wynika, co jest przedmiotem zabezpieczenia. Niewątpliwie można jednak stwierdzić, że przedmiotem zabezpieczenia jest roszczenie w znaczeniu procesowym, o czym świadczy treść art. 730¹ § 1 k.p.c. Należy jednak zauważyć, że dobór możliwych sposobów zabezpieczenia winien uwzględniać materialnoprawny charakter roszczenia, którego ochrona stanowi interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia. Jeśli zatem interes prawny dotyczy ochrony roszczenia pieniężnego w przypadku wystąpienia z roszczeniem o ustalenie istnienia określonego stosunku prawnego, z którego to roszczenie wynika, zabezpieczenie winno nastąpić z wykorzystaniem sposobów zabezpieczeń roszczeń pieniężnych (art. 747 k.p.c.). Sposób sądowego zabezpieczenia roszczenia powinien pozostawać w związku z przyszłą realizacją roszczenia o tyle, że ma zapewnić zaspokojenie dochodzonego roszczenia¹⁴. Przykładowo żądanie zniesienia współwłasności w celu ochrony wierzytelności pie-

¹⁴ Orzeczenie SN z 28.11.1961 r., II CZ 167/61, OSNCP 1963/6, poz. 119.

nięznej przysługującej wobec jednego ze współwłaścicieli winno odbyć się z wykorzystaniem sposobów zabezpieczenia roszczeń pieniężnych.

W obecnym stanie prawnym nie ma przeszkód, aby udzielenie zabezpieczenia obejmowało również koszty zabezpieczenia oraz przewidywalne koszty postępowania, co wprost wynika z treści art. 736 § 3 k.p.c., zgodnie z którym suma zabezpieczenia może również obejmować koszty wykonania zabezpieczenia oraz przewidywane koszty postępowania. Skoro złożenie na rachunek depozytowy Ministra Finansów sumy zabezpieczenia powoduje upadek zabezpieczenia (art. 742 § 1 k.p.c.), to niewątpliwie zabezpieczenie może obejmować również przewidywane koszty postępowania¹⁵. Straciły zatem na aktualności poglądy wyrażane pod rządem poprzednio obowiązujących przepisów¹⁶.

Zabezpieczenie może być udzielone przed wszczęciem postępowania, na czas jego trwania, jak również po uzyskaniu przez uprawnionego tytułu wykonawczego, przy czym w ostatnim przypadku możliwe jest jedynie zabezpieczenia roszczenia, którego termin spełniania jeszcze nie nastąpił.

Udzielenie zabezpieczenia przed wszczęciem postępowania jest ograniczone koniecznością wszczęcia przez uprawnionego postępowania we wskazanym przez sąd terminie, nie dłuższym niż dwa tygodnie (art. 733 k.p.c.).

Co do zasady udzielenie zabezpieczenia następuje w toku postępowania rozpoznawczego we wszystkich jego trybach. Nie na zatem przeszkód do udzielenia zabezpieczenia w toku sprawy ze skargi o wznowienie postępowania, sprawy ze skargi kasacyjnej, sprawy o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia. Niedopuszczalne jest jednak wznowienie postępowania zabezpieczającego, albowiem wznowienie może dotyczyć sprawy głównej, a nie incydentalnej¹⁷.

¹⁵ Zob. szerzej D. Zawistowski, *Postępowanie zabezpieczające. Komentarz. Wybór orzeczeń*, Warszawa 2007.

¹⁶ Por. postanowienie SN z 3.06.1971 r., I CZ 57/71, LEX nr 4751.

¹⁷ Tak M. Sawczuk, *Wznowienie postępowania cywilnego*, Warszawa 1970, s. 70.

Dopuszczalne jest zabezpieczenie wymagalnego roszczenia w toku postępowania. Wątpliwości powstają natomiast w sytuacji zabezpieczenia w toku postępowania roszczeń jeszcze niewymagalnych. W celu rozwiązania kwestii dopuszczalności zabezpieczenia w toku postępowania roszczeń niewymagalnych można posiłkować się art. 190 k.p.c., zgodnie którym można dochodzić przyszłych powtarzających się świadczeń, jeśli nie sprzeciwia się temu treść łączącego strony stosunku prawnego. W omawianej sytuacji chodzi wyłącznie o zabezpieczenie w rozumieniu przepisów prawa procesowego, a nie zabezpieczenie oparte na przepisach prawa materialnego (np. art. 490 § 1 k.c.). Skoro zatem ustawodawca dopuszcza możliwość dochodzenia przyszłych powtarzających się świadczeń w przypadkach opisanych w art. 190 k.p.c., to należy przyjąć, że tylko w takich przypadkach możliwe jest również udzielenie zabezpieczenia świadczeń, których termin wymagalności jeszcze nie nastąpił. Nie budzi natomiast zastrzeżeń, że poza sytuacją z art. 190 k.p.c. co do świadczeń wymagalnych w przyszłości uprawnionemu nie przysługuje roszczenie, którego można skutecznie dochodzić przed sądem. Przesłanką uwzględnienia wniosku o udzielenie zabezpieczenia jest uprawdopodobnienie roszczenia, którego można skutecznie dochodzić przed sądem. W sytuacji istnienia roszczenia, którego nie można skutecznie dochodzić przed sądem, nie zachodzą podstawy do udzielenia zabezpieczenia. Na przykład nie można dochodzić odszkodowania za korzystanie z rzeczy bez tytułu prawnego w przyszłości (art. 224 § 2 k.c.). Takie wynagrodzenie nie dzieli się na świadczenia okresowe i nie może być dochodzone na przyszłość¹⁸.

Ustawodawca dopuścił możliwość udzielenia zabezpieczenia po zakończeniu postępowania rozpoznawczego. Udzielenie zabezpieczenia po zakończeniu postępowania rozpoznawczego przed uzyskaniem tytułu wykonawczego (np. w toku postępowania klauzulowego, bez względu na to, czy tytuł egzekucyjny pochodzi od sądu, czy też jest tytułem pozasądowym, np. bankowym tytułem egzekucyjnym, aktem notarialnym) następuje na zasadach ogólnych, a co za tym idzie dotyczy to także za-

¹⁸ Tak też Sąd Najwyższy w uchwale z 7.01.1998 r., III CZP 62/97, OSNC 1998/6, poz. 91.

zabezpieczenia roszczenia o świadczenia już wymagalne¹⁹. Ograniczenie dotyczące świadczeń niewymagalnych odnosi się do sytuacji, w której uprawniony uzyskał tytuł wykonawczy. W postępowaniu klauzulowym uprawniony nie dysponuje takim tytułem. Uzyska tytuł po zakończeniu tego postępowania. Po uzyskaniu tytułu wykonawczego, tj. tytułu egzekucyjnego zaopatrzonego klauzulą wykonalności, możliwe jest wyłącznie zabezpieczenie roszczenia o świadczenie, którego termin spełniania jeszcze nie nastąpił. Na tym etapie postępowania nie jest możliwe zabezpieczenie roszczeń wymagalnych. Przykładowo nie można zabezpieczyć roszczeń o zniesienie współwłasności przez sprzedaż po powstaniu tytułu wykonawczego uprawniającego do złożenia organowi egzekucyjnemu wniosku o sprzedaż.

W uchwale z 21.07.2010 r., III CZP 49/10²⁰, Sąd Najwyższy dopuścił możliwość zabezpieczenia roszczenia o stwierdzenie nieważności uchwały wspólników spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zawieszenie postępowania rejestrowego dotyczącego wpisu zmian na podstawie tej uchwały. W postanowieniu z 24.02.1999 r., III CKN 182/98²¹, Sąd Najwyższy dopuścił natomiast żądanie wierzyciela w postępowaniu klauzulowym wydania zarządzenia tymczasowego przez nakazanie wpisu w księdze wieczystej zakazu zbywania lub obciążania nieruchomości do czasu zakończenia postępowania klauzulowego. Z kolei w uchwale z 9.10.1991 r., III CZP 93/91²², Sąd Najwyższy wykluczył zabezpieczenie żądania wspólnika rozwiązania spółki z ograniczoną odpowiedzialnością przez zajęcie konta bankowego i ruchomości należących do tej spółki.

6. Podmioty uprawnione do złożenia wniosku o udzielenie zabezpieczenia

Zgodnie z art. 730¹ k.p.c. udzielenia zabezpieczenia może żądać każda strona lub uczestnik postępowania, jeżeli uprawdopodobni roszczenie

¹⁹ Por. postanowienie SN z 24.02.1999 r., III CKN 182/98, OSNC 1999/9, poz. 157.

²⁰ OSNC 2011/1, poz. 7.

²¹ OSNC 1999/9, poz. 157.

²² LEX nr 5344.

oraz interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia (§ 1). Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia istnieje wtedy, gdy brak zabezpieczenia uniemożliwi lub poważnie utrudni wykonanie zapadłego w sprawie orzeczenia lub w inny sposób uniemożliwi lub poważnie utrudni osiągnięcie celu postępowania w sprawie (§ 2). Interes prawny w udzieleniu zabezpieczenia uważa się za uprawdopodobniony, gdy żądającym zabezpieczenia jest powód dochodzący należności zapłaty z tytułu transakcji handlowej w rozumieniu ustawy z dnia 8 marca 2013 r. o przeciwdziałaniu nadmiernym opóźnieniom w transakcjach handlowych²³, w przypadku gdy wartość tej transakcji nie przekracza siedemdziesięciu pięciu tysięcy złotych, a dochodzona należność nie została uregulowana i od dnia upływu terminu jej płatności upłynęły co najmniej trzy miesiące (§ 2¹). Przy wyborze sposobu zabezpieczenia sąd uwzględni interesy stron lub uczestników postępowania w takiej mierze, aby uprawnionemu zapewnić należytą ochronę prawną, a obowiązanego nie obciążać ponad potrzebę (§ 3).

Na wstępie należy odnotować, że powyższy przepis reguluje trzy zasadnicze dla postępowania zabezpieczającego kwestie: legitymowanych do żądania udzielenia zabezpieczenia, przesłanki zasadności żądania udzielenia zabezpieczenia oraz przesłanki, jakimi winien kierować się sąd, udzielając zabezpieczenia.

Legitymowanym do wystąpienia z żądaniem udzielenia zabezpieczenia jest każda ze stron lub uczestnik postępowania. Z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia może wystąpić nie tylko powód, lecz także pozwany, jeśli przysługuje mu roszczenie, które może podlegać zabezpieczeniu. Udzielenie zabezpieczenia ma nastąpić na rzecz uprawnionego bez względu na to, w jakiej roli procesowej występuje w konkretnej sprawie. Przykładowo z wnioskiem może wystąpić pozwany małżonek w sprawie o rozwiązanie małżeństwa przez rozwód, żądając zabezpieczenia roszczeń o świadczenia alimentacyjne na swoją rzecz, jak i na rzecz dzieci, jeśli będzie legitymowanym do dochodzenia należności alimentacyjnych na rzecz swoich dzieci. Z wnioskiem o udzielenie zabezpieczenia może wystąpić pozwany w sprawie o wydanie rzeczy, jeśli poczynił na rzecz na-

²³ Dz.U. z 2020 r. poz. 935 ze zm.